

Liten rättshistorisk ordlista

BERGSLAG, SKEPPSLAG

beteckning på rättsområde som motsvarade ett härad (se nedan). Bergslag användes i delar av Bergslagen och skeppslag i mälardistriktet och delar av Roslagen

BORGMÄSTARE

ordförande i stadens domstol, rådhusrätten (se nedan) och i magistraten (se nedan) När tingsrätterna ersatte rådhusrätterna 1971 avskaffades borgmästaresysslan.

DOMSAGA

idag benämning på en tingsrätts domkrets, det vill säga det område som lyder under en tingsrätt. Tidigare benämning på det område i vilket en häradshövding dömde. På 1700-talet bestod en domsaga av flera häradar och i slutet av 1800-talet av flera sammanslagna häradar (så kallade tingslag, se nedan)

HÄRAD

rätts- och förvaltningsområde som lydde under en domstol, häradsrätten. Fram till 1800-talets mitt hade varje härad sin egen häradsrätt och sitt eget tingsställe. Beteckningen användes fram till 1971 i södra Sverige, medan motsvarande områden i norr gick under andra beteckningar (se ovan).

HÄRADSDOMARE

från och med 1700-talet, benämning på den äldste och mest erfarne nämndemannen vid häradsrätten

HÄRADSHÖVDING

ordinarie domare i häradsrätten. 1971 ersattes häradshövdingarna av lagmän som är chefer för dagens tingsrätter

HÄRADSRÄTT

domstol (underrätt) på landsbygden fram till 1971. Häradsrätten bestod av häradshövdingen och häradsnämnden. Den ersattes av tingsrätten 1971.

JURISDIKTION

rätten att utöva rättskipning och döma. Jurisdiktion gäller inom ett avgränsat geografiskt område eller inom ett visst sakområde, och ibland används ordet som en synonym för *jurisdiktionsområde*

LAGMAN

Idag är en lagmannen chef och domare vid tingsrätten. På medeltiden hade lagmannen till uppgift att lära sig lagarna och kunna recitera och förklara dem vid tingen.

MAGISTRAT

från medeltiden och fram till kommunreformen 1862 var magistraten benämningen på stadens högsta förvaltningsorgan, i regel bestående av borgmästaren och ett antal rådmän. Magistraten var både en

statsförvaltningsmyndighet och ett kommunalt organ. Efter kommunreformen begränsades magistratens befogenheter och flera sysslor flyttades över till stadsfullmäktige och andra kommunala organ. De sista magistraterna avskaffades 1965 i samband med att polisväsendet förstatligades.

RÅDHUSRÄTT

domstol (underrätt) i staden fram till 1971. Rådhusrätten bestod av borgmästaren och ett antal rådmän. Den ersattes av tingsrätten 1971.

TINGSHUSBYGGNADSSKYLDIGE

de personer inom ett härad eller motsvarande, som till och med slutet av 1800-talet förfogade över i mantal satt jord och därför ansvarade för att tingshus byggdes och underhölls. Undantagna från skyldigheten var bland andra säterigårdar, präst- och klockareboställen. Från och med 1907 omfattades alla häradsbor som betalade kommunalskatt av skyldigheten vilken därmed inte längre var knuten till jorden eller gården utan till individen.

TINGSLAG

två betydelser:

1. rätts- och förvaltningsområde i norra Sverige, vilken motsvarade de södra landskapens härader och precis som de lydde under en häradsrätt
2. under 1800-talet slogs många härader/skeppslag/bergslag/tingslag ihop och kom att lyda under en gemensam häradsrätt och samsas om ett gemensamt tingshus. Dessa sammanslagna områden kallades tingslag, exempelvis Hallsbergs tingslag som bildades 1906 och bestod av Kumla, Hardemo och Grimstens härader

TINGSRÄTT

allmän underrätt och första instans inom det allmänna domstolsväsendet, skapades 1971 genom reform

TINGSSTÄLLE

lokalerna där tingen hålls. Eftersom häradsrätterna inte alltid höll sina ting i särskilda tingshus utan hyrde in sig i tillfälliga lokaler, exempelvis på gästgivaregårdar eller järnvägshotell, talade man om tingsstället snarare än tingshuset. Ännu idag har vissa tingsrätter tingsställe på annan ort än där domstolskansliet finns.

Källor

Nationalencyklopedin, www.ne.se 2007

Nordisk Familjebok Första utgåvan, 1876-1899 och Uggleupplagan, 1904-1926

1734 års lag, Byggningsbalken 26:4